

CZĘŚĆ DRUGA

I. PLAN WYCHOWAWCZO-PROFILAKTYCZNY NA ROK SZKOLNY 2024/2025

Wnioski z ewaluacji programu z poprzedniego roku szkolnego

- Realizacja programu przyczyniła się do podniesienia świadomości uczniów na temat radzenia sobie ze stresem i treścią. Realizując potrzebę rozwijania kreatywności i aktywności uczniów, zwrócono więcej uwagi na konkretne działania służące radzeniu sobie ucznia z treścią – występy na koncertach, konkursach, przesłuchaniach.
- Dzięki warsztatom metodycznym i ćwiczeniom grupowym uczniowie lepiej rozwinęli umiejętność współpracy w zespołach muzycznych, co przełożyło się na lepszą atmosferę pracy na lekcjach zespołowych oraz na poprawę wyników artystycznych. Uczniowie rozwijali swoją kreatywność i umiejętności interpersonalne, pracując w zespołach – chór, zespoły instrumentalne. To pomagało im w radzeniu sobie z trudnościami w nauce poprzez wzajemne wsparcie.
- Program profilaktyczny, poruszający kwestie związane z nadużywaniem substancji psychoaktywnych, przemocą i uzależnieniami, wpłynął na wzrost świadomości uczniów i zmniejszenie ryzyka podejmowania zachowań ryzykownych.
- Działania motywacyjne w programie wychowawczo-profilaktycznym, takie jak indywidualne wsparcie pedagogiczne, pozytywnie wpłynęły na efektywność pracy uczniów.
- Na podstawie uzyskanych wyników zauważono, że program wychowawczo-profilaktyczny przynosi pozytywne rezultaty, jednak istnieje potrzeba dalszego rozwoju, zwłaszcza w obszarze wsparcia psychologicznego i pracy z emocjami uczniów, które są kluczowe w ich edukacji muzycznej.

II. REKOMENDACJE WYCHOWAWCZO-PROFILAKTYCZNE CEA NA ROK SZKOLNY 2024/2025

1. Współpraca między nauczycielami przedmiotów artystycznych, a nauczycielami przedmiotów ogólnokształcących w szkołach artystycznych oraz wychowawcami burs

Uczeń szkoły artystycznej ma kontakt z szerokim gronem nauczycieli i wychowawców, zarówno w zakresie przedmiotów ogólnokształcących, artystycznych, jak i oddziaływań

wychowawczych. Dla prawidłowego rozwoju i efektywnej edukacji uczniów niezbędna jest ścisła współpraca między nauczycielami wszystkich specjalności oraz wychowawcami. Ma to szczególne znaczenie w przypadku wspomagania uczniów szczególnie uzdolnionych, ale o specjalnych potrzebach edukacyjnych oraz uczniów doświadczających trudności emocjonalnych lub wychowawczych. Zakres współpracy nauczycieli przedmiotów ogólnokształcących z nauczycielami przedmiotów artystycznych i wychowawcami powinien obejmować każdą sferę funkcjonowania uczniów, tzn. zarówno w wymiarze organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w wymiarze interwencji wynikających z doświadczania przez ucznia sytuacji trudnych oraz w wymiarze wspomagania jego rozwoju zarówno intelektualnego, poznawczego czy społecznego.

2. Profilaktyka zdrowia fizycznego uczniów szkół artystycznych

Zdrowie fizyczne uczniów szkół baletowych jest bardzo istotnym aspektem kształcenia artystycznego, bowiem dobra kondycja fizyczna stanowi fundament sprawności tanecznych. Natomiast problematyka zdrowia fizycznego wśród uczniów szkół muzycznych i plastycznych nie wybrzmiewa dostatecznie mocno, a temat jest ważny z punktu widzenia zarówno teraźniejszego, jak i przyszłego dobrostanu psychofizycznego artysty. Czynne uprawianie i uczenie się sztuki może wywoływać liczne urazy i przeciążenia fizyczne, które zalicza się do ryzyka zawodowego. Jednak o przeciwdziałaniu owemu ryzyku zarówno uczniowie, jak i nauczyciele przedmiotów artystycznych mają często wiedzę niewystarczającą. Dlatego wskazana jest ścisła współpraca w tym zakresie kadry pedagogicznej szkół artystycznych z nauczycielami wychowania fizycznego i/lub innymi specjalistami w zakresie zdrowia fizycznego, w celu pogłębienia i rozszerzenia katalogu dedykowanych ćwiczeń korekcyjnych, które podtrzymują dobrostan fizycznych uczniów szkół muzycznych, plastycznych i baletowych.

3. Diagnoza czynników chroniących i czynników ryzyka oraz zachowań ryzykownych wśród uczniów szkół artystycznych

Zgodnie z Rozporządzeniem MEN z dn. 18.08.2015 w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (tj. Dz.U. 2020 poz. 1449) przeprowadzenie w każdym roku szkolnym diagnozy czynników chroniących i czynników ryzyka występujących w środowisku szkolnym, w tym zachowań ryzykownych związanych z używaniem środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych, nowych substancji psychoaktywnych przez uczniów szkół artystycznych należy do obowiązków każdej szkoły artystycznej, zarówno z pionem ogólnokształcącym, jak i realizującej kształcenie wyłącznie artystyczne oraz każdej bursy szkolnictwa artystycznego. Diagnoza winna być zrealizowana w terminie do 30 dni od dnia rozpoczęcia roku szkolnego 2024/2025. Dopiero na podstawie uzyskanych wyników zespół ds. programu wychowawczo-profilaktycznego

opracowuje plan, którego najbardziej istotną część stanowi harmonogram konkretnych działań wychowawczo-profilaktycznych do realizacji w br. Szkolnym.

III. Diagnoza aktualnych potrzeb i zagrożeń szkoły

Przedmiotem niniejszej diagnozy szkolnej w zakresie problemów wychowawczych i profilaktycznych są potrzeby i zagrożenia uczniów PSM I-go st. im. prof. Witalisa Jerzego Raczkiewicza w Gołdapi.

W oparciu o analizę wniosków z ewaluacji programu z poprzedniego roku szkolnego oraz rekomendacji wychowawczo-profilaktycznych CEA na rok szkolny 2024/2025 dyrektor szkoły dokonał diagnozy na podstawie obserwacji uczniów, wyników nadzoru pedagogicznego dyrektora, wyników nauczania oraz ankiet z uczniami i rodzicami. (Ankiety przedstawione są niżej).

Na rok szkolny 2024/2025 w wyniku postępowania rekrutacyjnego do szkoły zostało przyjętych 11 uczniów do klasy I C/6: 2 uczniów na flet, 1-fortepian, 1-klarnet, 1-perkusja, 1-saksofon, 1-skrzypce, 2-trąbka, 2 –wiolonczela. Do klasy I C/4 zostało przyjętych 10 uczniów: 1- altówka, 1-flet, 1-perkusja, 1-skashorn, 1- saksofon, 1-klarnet, 2-wiolonczela, 2-trąbka.

W roku szkolnym 2023/2024 szkołę ukończyło 10 uczniów – wszyscy w C/6.

Naukę w szkole II st. kontynuują: w PSM I i II st. w Suwałkach – E. Karniłowicz (trąbka).

W roku szkolnym 2023/2024 z nauki zrezygnowało 7 uczniów. Główne przyczyny – zmiana miejsca zamieszkania lub nadmiar zajęć w szkole podstawowej.

Liczba zatrudnionych nauczycieli – 14 nauczycieli. Jeden nauczyciel zatrudniony na zastępstwo. 13 nauczycieli mają wyższe magisterskie wykształcenie, jeden nauczyciel ma wyższe licencjackie.

W szkole zatrudnionych jest 3 pracowników administracji i obsługi na czas nieokreślony oraz jedna osoba na umowę zlecenie jako woźna.

Szkoła co roku zakupuje pomoce dydaktyczne – instrumenty, nuty, akcesoria do zajęcia rytmiką i inne.

W roku 2024/2025 w szkole planowane są wewnętrzne konkursy – „Melomana”, II Szkolny Konkurs Gamowy z Kształcenia Słuchu w klasach IV-VI c/6 oraz III-IV c/4, klasowe konkursy "Muzyczne Ucho" dla uczniów kl. I-III c/6, 2 razy do roku konkurs z „Gam i Etiud”, IV wewnętrzny konkurs kolęd i pastorałek.

Szkoła prowadzi bardzo aktywną działalność koncertową. Co miesiąc w szkole odbywają się koncerty filharmonii.

Uczniowie szkoły aktywnie biorą udział na przesłuchaniach i konkursach o charakterze krajowym oraz międzynarodowym.

W roku szkolnym 2023/2024 szkoła brała udział w obowiązkowym sprawdzianie z kształcenia słuchu oraz audycji muzycznych. Wynik – z kształcenia słuchu i audycji mu szkoła uzyskała wynik średni na poziomie 65,81% przy średniej wykonalności 66,11%.

Zdecydowana większość rodziców jest świadoma zagrożeń uzależnieniami, mają dobry kontakt z dzieckiem i kontrolują jego czas wolny. Większość rodziców posiadają wiedzę nt. dopalaczy i innych środków psychoaktywnych, potrafi rozpoznać czy dziecko jest pod ich działaniem. Większa część rodziców rozmawia ze swoim dzieckiem o uzależnieniach oraz znają instytucje pomagające osobom uzależnionym. Zdecydowana większość rodziców uważa iż w profilaktyce uzależnień największy wpływ ma rodzina oraz szkoła i mniejszy telewizja oraz poradnie specjalistyczne.

Czynniki chroniące:

Czynniki chroniące w szkole muzycznej mają na celu wspieranie rozwoju uczniów, ich dobrostanu emocjonalnego i motywacji do nauki.

- Nauczyciele tworzą bezpieczną przestrzeń do nauki, co zwiększa poczucie wartości i zmniejsza stres związany z występami. Nauczyciele mają indywidualnie podejście do ucznia, budują właściwe relacje i rozumieją potrzeby każdego z nich.
- Szkoła może organizować zajęcia z zakresu zdrowia psychicznego, technik relaksacyjnych i zarządzania stresem, co pomaga uczniom lepiej radzić sobie z napięciami związanymi z edukacją muzyczną.
- Tworzenie atmosfery współpracy między uczniami, np. poprzez wspólne występy zespołowe, wzmacnia więzi rówieśnicze i buduje poczucie wspólnoty.
- Ćwiczenia w grupach muzycznych uczą nie tylko gry zespołowej, ale także umiejętności słuchania innych, co ma pozytywny wpływ na relacje rówieśnicze.
- Rodzice, którzy wspierają swoje dzieci w rozwoju muzycznym, pomagają im radzić sobie ze stresem i presją. Ważne jest, aby rodzice mieli realistyczne oczekiwania wobec osiągnięć swoich dzieci.
- Dopasowanie programu edukacyjnego do indywidualnych potrzeb i umiejętności ucznia pozwala mu na rozwój w tempie odpowiednim dla jego możliwości, co zmniejsza stres i presję.
- Szkoła umożliwia korzystanie z pomocy psychologiczno-pedagogicznej w poradni:

Psycholog CEA w Supraślu: Małgorzata Mozerys-Ćwikła

Adres: PLSP im. A. Grottgera, Plac Tadeusza Kościuszki 1, 16-030 Supraśl

Dyżury: wtorek 8.00 - 11.00, piątek 12.00 - 15.00

Kontakt: tel. 85 718-32-16, tel. kom. 501-726-813, e-mail: mozeryscwikla@cea.art.pl

Skype: SPPPCSEASuprasl

Obszar działalności: region warmińsko-mazurski i podlaski , szczególnie w sytuacjach kryzysowych, przeciążenia emocjonalnego czy problemów osobistych.

Czynniki ryzyka:

Czynniki ryzyka w szkole muzycznej mogą negatywnie wpływać na rozwój uczniów, ich zdrowie psychiczne, motywację i ogólne samopoczucie.

- Wypadki uczniowskie.
- Uczniowie często występują publicznie, co może prowadzić do silnej presji i obaw przed porażką.
- Ćwiczenia na instrumencie mogą prowadzić do nadwyrężenia mięśni, kontuzji (np. urazy nadgarstka, kręgosłupa) czy chorób zawodowych związanych z przeciążeniem fizycznym.
- Wielogodzinne ćwiczenia mogą prowadzić do kontuzji, takich jak problemy z kręgosłupem, nadgarstkami, palcami, strunami głosowymi.
- Uczniowie mogą zaniedbywać odpoczynek i relaks w obawie przed niewystarczającym postępem w grze na instrumencie, co może prowadzić do wypalenia i zmęczenia emocjonalnego.
- Wygórowane oczekiwania rodziców lub nauczycieli.
- Długie godziny spędzone na ćwiczeniu instrumentu przyczyniają się do braku regularnej aktywności fizycznej, co może wpływać na kondycję fizyczną i ogólny stan zdrowia uczniów.

We wrześniu przeprowadzone zostało badanie ankietowe rodziców oraz uczniów klas starszych. Niżej przedstawione są wyniki badania.

Diagnoza programu Wychowawczo-Profilaktycznego

PSM I-go st. w Gołdapi

Ankieta dla rodziców – podsumowanie

Po przeprowadzeniu ankiety anonimowej uzyskano 21 odpowiedzi. Niżej przedstawione są wyniki.

		TAK	NIE
1	Czy uważasz, że działania wychowawczo-profilaktyczne szkoły muzycznej wspierają rozwój Twojego dziecka?	21	
2	Czy uważasz, że nauka w szkole muzycznej pomaga Twojemu dziecku lepiej sobie radzić ze stresem?	21	
3	Czy Twoje dziecko czuje się bezpieczne w szkole muzycznej?	21	
4	Czy działania wychowawczo-profilaktyczne szkoły pomagają Twojemu dziecku w lepszym radzeniu sobie z nauką?	21	
5	Czy Twoje dziecko chętnie uczęszcza na zajęcia?	21	

6	Czy działania wychowawczo-profilaktyczne szkoły pozytywnie wpływają na relacji Twojego dziecka z rówieśnikami?	21	
7	Czy Twoje dziecko dzieli się w domu informacjami zdobytymi na zajęciach?	21	
8	Czy uważasz, że przebieg informacji jest zadowalający?	21	
9	Czy uważasz, że program wychowawczo-profilaktyczny szkoły jest ważnym elementem edukacji?	21	
10	Jakie są Twoje propozycje do ewaluacji programu Wychowawczo-profilaktycznego szkoły: 1. Większa ilość spotkań integracyjnych oraz wycieczek. 2. Ograniczenie używania telefonów komórkowych w czasie przerw.		

Diagnoza programu Wychowawczo-Profilaktycznego
PSM I-go st. w Gołdapi
Ankieta dla uczniów klas IV-VI/6 oraz III-IV/4 – podsumowanie
Otrzymano 18 odpowiedzi. Wyniki zbiorcze wyglądają następująco.

Lp.	Pytania	TAK	NIE
1	Czy jesteś zadowolony/a z nauki w szkole muzycznej?	18	-
2	Czy w szkole muzycznej czujesz się bezpiecznie ?	17	1
3	Czy uważasz, że nauczyciele wspierają Twój rozwój muzyczny?	17	1
4	Czy jesteś zadowolony/a z postępów, jakie zrobiłeś/aś w grze na instrumencie?	18	-
5	Czy czujesz, że masz więcej pewności siebie podczas publicznych występów?	14	4
6	Czy nauka w szkole muzycznej sprawia Ci radość ?	17	1
7	Czy jesteś zadowolony/a z poziomu trudności utworów, które grasz?	14	3
8	Czy masz wystarczające wsparcie od nauczycieli w przygotowaniu do występów, konkursów, egzaminów?	18	-
9	Czy współpraca z innymi uczniami w zespołach muzycznych jest dla Ciebie satysfakcjonująca?	16	2
10	Jakie są twoje oczekiwania co do dalszej nauki w szkole muzycznej? 1. Automat z zupkami. 2. Oczekiwanie na dobre ukończenie szkoły. 3. Mieć dobre oceny.		

	<ol style="list-style-type: none">4. Żeby zdać egzaminy.5. Deklaracja iż uczeń będzie bardziej się starał.6. Oczekiwanie na koniec roku.7. Myślę że będzie trudniej ale się nie poddam.8. Rozwijanie swoich umiejętności w grze na instrumencie.9. Nie mam żadnych oczekiwań.		
--	--	--	--

IV. Wynikające cele/zadania oraz harmonogram konkretnych działań do realizacji w roku szkolnym 2024/2025

Lp	Strategia wychowawczo-profilaktyczna	Cele/Zadania	Forma realizacji	Osoby odpowiedzialne	Termin realizacji
1	Wychowawcza	Zapoznanie uczniów z WSO, wymaganiami edukacyjnymi, standardami ochrony małoletnich.	Arkusze Spotkania z uczniami i rodzicami, zapoznanie uczniów jako temat lekcji kształcenia słuchu	Nauczyciele instrumentu głównego, nauczyciel kształcenia słuchu.	Wrzesień – październik 2024 r.
2	Edukacyjna	Kształtowanie u uczniów umiejętności radzenia sobie z tremą	Częste występy w szkole, na przesłuchaniach, konkursach w celu radzenia sobie z tremą w bezpośrednim kontakcie z widownią.	Nauczyciele instrumentu głównego	Cały rok szkolny
3	Wychowawczo - Edukacyjna	Większa frekwencja na koncertach Filharmonii.	Uczęszczanie na koncerty Filharmonii przez uczniów.	Nauczyciele instrumentu głównego	Cały rok szkolny, zgodnie z planem koncertów Filharmonii.
4	Wychowawczo - Edukacyjna	Organizacja wycieczki do teatru Rampa w Warszawie	Wyjazd do teatru połączony ze zwiedzaniem Manufaktury cukierków.	J. Machalska, R. Asipchuk, R. Chmiel, G. Karpowicz, J. Piela	25 październik 2024 r.
5	Wychowawcza	Patriotyczne wychowanie uczniów szkoły.	Obchody dnia niepodległości 11 Listopada 2024 r. – prelekcja oraz śpiewanie pieśni patriotycznych. (karaoke)	Wszyscy uczniowie oraz nauczyciele.	12 lub 15 listopada 2024 r.

Lp	Strategia wychowawczo-profilaktyczna	Cele/Zadania	Forma realizacji	Osoby odpowiedzialne	Termin realizacji
6	Wychowawczo – Edukacyjna	Celebrowanie polskiego dziedzictwa kulturowego poprzez muzykę i poezję.	Szkolny wieczór kolend.	Uczniowie , rodzice, nauczyciele	Grudzień 2024.r.
7	Profilaktyczna	Warsztaty dla uczniów, nauczycieli oraz rodziców – „Standardy ochrony małoletnich w szkole”	Wykłady poprowadzi socjoterapeutka Ewa Jurkiewicz	Dyrektor	Styczeń 2025 r.
8	Wychowawcza	Organizacja imprez rekreacyjnych	Piknik szkolny.	Uczniowie, nauczyciele oraz rodzice	Czerwiec 2025 r.

VI. Plan ewaluacji programu wychowawczo-profilaktycznego

Program wychowawczo–profilaktyczny będzie podlegał ewaluacji w miesiącach **maj-czerwiec 2025 r.** w celu podsumowania działań i założeń bezpośrednio z niego wynikających oraz wyciągnięcia wniosków, które będą stanowić rekomendację do przyszłorocznej diagnozy szkoły. Ewaluacji dokona zespół powołany przez dyrektora szkoły w składzie: **J. Machalska, G. Karpowicz, R. Asipchuk**. Przy dokonywaniu ewaluacji programu będą używane takie narzędzia jak:

- Kwestionariusz, ankieta dla uczniów, nauczycieli, rodziców w celu zebrania opinii na temat programu wychowawczo-profilaktycznego, a także na identyfikację obszarów wymagających poprawy.
- Analiza dokumentów – w celu oceny zgodności programu wychowawczo-profilaktycznego z wymaganiami prawnymi, a także na identyfikację obszarów wymagających poprawy.
- Obserwacja zajęć - pozwalająca na ocenę skuteczności działań wychowawczych i profilaktycznych, a także na identyfikację obszarów wymagających poprawy.
- Wywiady z uczniami, nauczycielami i rodzicami – w celu zebrania opinii na temat programu wychowawczo-profilaktycznego, a także na identyfikację obszarów wymagających poprawy.

VII. Literatura przedmiotu

- Bezpieczna szkoła. *Zagrożenia i zalecane działania profilaktyczne w zakresie bezpieczeństwa fizycznego i cyfrowego uczniów*. Warszawa 2020, MEN, dostęp: <https://www.ore.edu.pl/2020/09/bezpieczna-szkola-poradnik/>
- Bissinger-Ćwierz U., *Raport: Jakość programów wychowawczych oraz szkolnych programów profilaktyki realizowanych w szkolnictwie artystycznym w roku szkolnym 2012/2013*. Lublin 2013, CEA, dostęp: https://ceaart.pl/poradnictwo/RAPORT_jakosc_programow.pdf
- Bissinger-Ćwierz U., *Jakość programów wychowawczych oraz szkolnych programów profilaktyki realizowanych w szkolnictwie artystycznym – wybrane zagadnienia z raportu CEA. Zeszyty Psychologiczno-Pedagogiczne CEA*, nr 2, Warszawa 2014, dostęp: <https://cea-art.pl/pub/z-2-caly-m.pdf>
- Bissinger-Ćwierz U., *Profilaktyka uzależnień w szkolnictwie artystycznym – podsumowanie ogólnopolskiego projektu CEA. Zeszyty Psychologiczno-Pedagogiczne CEA*, nr 3, Warszawa 2015, dostęp: https://cea-art.pl/pub/z_3_caly_m.pdf
- Bissinger-Ćwierz U., *Psychopedagogiczne metody pracy z uczniem najmłodszym oraz uczniem ryzyka dysleksji w szkole muzycznej. Poradnik dla nauczycieli klas instrumentalnych zawierający ponad 50 ćwiczeń i zabaw wspomagających grę na instrumencie*. Warszawa 2016, CEA, dostęp: https://cea-art.pl/pub/Psychopedagogiczne_metody_pracy.pdf
- Bissinger-Ćwierz U., Nogaj A. A. (red.) *Strategie radzenia sobie z tremą: w kształceniu muzycznym oraz w zawodzie muzyka*. Warszawa 2018, Difin, dostęp: <https://ksiegarnia.difin.pl/strategie-radzenia-sobie-z-trema-w-ksztalceniu-muzycznym-oraz-w-zawodzie-muzyka>
- Bissinger-Ćwierz U., *Metody aktywizujące w szkolnej i pozaszkolnej edukacji muzycznej*. Warszawa 2019, Difin, dostęp: <https://difin.pl/metody-aktywizujace-w-szkolnej-i-pozaszkolnej-edukacji-muzycznej-poradnik-dla-nauczycieli-i-animatorow>
- Gaś Z., *Profilaktyka w szkole*. Warszawa 2006, WSiP.
- Krygier M., Wojtanowska-Janusz B., *Raport: Diagnoza poczucia bezpieczeństwa uczniów ogólnokształcących szkół i burs artystycznych*. Lublin 2013, CEA, dostęp: https://cea-art.pl/poradnictwo/bezpieczna_szkola.pdf
- Macander D., *Metody i sposoby prowadzenia diagnozy w szkole i placówce oświatowej* [w:] M. Konopczyński, J. Borowik i in., *Program wychowawczo-profilaktyczny szkoły i placówki oświatowej*. Warszawa 2017, ORE, dostęp: <https://www.ore.edu.pl/2017/05/program-wychowawczo-profilaktyczny/>
- Nogaj A. A. , *Psychologiczne kompetencje nauczycieli w świetle wybranych trudności uczniów szkół muzycznych*. W: L. Kataryńczuk-Mania, G. Mania (red.) *Konteksty kultury, konteksty edukacji – wielowymiarowość kształcenia artystycznego i upowszechniania kultury*. Kraków – Skarbona 2019, Stowarzyszenie Polskich Muzyków Kameralistów, dostęp: <http://psychologdlamuzyka.pl/wp-content/uploads/2020/05/Nogaj-Psychologiczne-kompetencje-n-li-Krakow.pdf>
- Nogaj A. A., *Korzyści wynikające z kształcenia muzycznego. Zeszyty Psychologiczno-*

Pedagogiczne Centrum Edukacji Artystycznej, 2017, 4(1), dostęp: <http://psychologdlamuzyka.pl/wp-content/uploads/2019/10/Nogaj-Korzyści-wynikające-z-edukacji-muz...-ZPPP-CEA-nr-4-1.pdf>

Nogaj A. A., *Wsparcie pedagogiczne w edukacji muzycznej. Psychologia Wychowawcza*, 2014, 47(5), dostęp: <http://psychologdlamuzyka.pl/wp-content/uploads/2019/10/Nogaj-Wsparcie-pedagogiczne-w-edukacji-....pdf>

Nowicka M, Wzorek A., *Szkolny System Wsparcia Zdrowia Psychicznego – Program Promocji i Profilaktyki dla szkół podstawowych i ponadpodstawowych*. Warszawa 2017. Instytut Edukacji Pozytywnej, dostęp: <https://myslepozytywnie.pl/publikacje/Program%20profilaktyczny%20dla%20szkoly%20ponadpodstawowej.pdf>

Porzak R. (red.), *Profilaktyka w szkole. Stan i rekomendacje dla systemu oddziaływań profilaktycznych w szkole*. Lublin 2019. Fundacja „Masz Szansę”, dostęp: https://profilaktycy.pl/images/zasoby_pliki/ksiazka/Profilaktyka_w_szkole.pdf

Sokołowska E., *Model monitoring-interwencja-profilaktyka-promocja w pracy z uczniem zdolnym*. Zeszyty Psychologiczno-Pedagogiczne CEA, nr 1, Warszawa 2013, dostęp: <https://cea-art.pl/pub/Zeszyty%20Psychologiczno-Pedagogiczne%20CEA%20-%20Zeszyt%20nr%201.pdf>

Śmieszalska J., *Profilaktyka dolegliwości wynikających ce specyfiki gry na instrumentach muzycznych – nowe wyzwanie dla nauczycieli*. Zeszyty Psychologiczno-Pedagogiczne CEA, nr 3, Warszawa 2015, dostęp: https://cea-art.pl/pub/z_3_caly_m.pdf

Wieczorek M., *Program wychowawczo-profilaktyczny szkoły i placówki*. ORE, Warszawa 2018, dostęp: <http://www.bc.ore.edu.pl/Content/922/Program+wychowawczo-profilaktyczny+krok+po+kroku.pdf>

Wojtanowska-Janusz B., *Realizacja programów wychowawczych na przykładzie szkół muzycznych bez pionu ogólnokształcącego w regionie lubelskim*. Zeszyty Psychologiczno-Pedagogiczne CEA, nr 3, Warszawa 2015, dostęp: https://cea-art.pl/pub/z_3_caly_m.pdf

Wojtanowska-Janusz B., *Rola wsparcia psychologicznego w budowaniu odporności psychicznej uczniów szkół muzycznych*. Zeszyty Psychologiczno-Pedagogiczne CEA, nr 4, Warszawa 2017, dostęp: <https://cea-art.pl/pub/CEA-z-4-maly.pdf>

Wojtaszek A., *Profilaktyka i higiena głosu w muzycznej edukacji dzieci i młodzieży*. Zeszyty Psychologiczno-Pedagogiczne CEA, nr 3, Warszawa 2015, dostęp: https://cea-art.pl/pub/z_3_caly_m.pdf